

Arvo Oja

Suomalaisen sähkökone- teollisuuden historiaa valokuvin

Arvo Oja Vaasasta on valinnut lehtemme muutamia valokuvia Strömberg Oy:n runsaasta kuvamateriaalista. Ne kuvastavat niitä mahdollisuuksia, joita vanhat valokuvat antavat historiantutkimukselle ja teolliseen kehitykseen painottuvalle kansatieteelliselle tutkimukselle. Monilla yrityksillä on laajoja valokuvakokoelmia, mutta niitä ei käytetä sanottavasti hyväksi teknillisen kehityksen kuvaamisessa esim. yrityshistorioissa.

Ensi vuonna tulee kuluneeksi sata vuotta siitä, kun nuori insinööri Axel Gottfried Strömberg perusti sähköliikkeen Helsinkiin, Eerikinkadulle. Ensimmäinen oma tehdaskiinteistö valmistui vuonna 1898 Sörnäisten rantatien ja Kaikukadun kulmaukseen, josta runsaan kolmen vuosikymmenen jälkeen siirryttiin vuonna 1934 Pitäjänmäkeen, silloiseen Helsingin pitäjään. Sodan aikana tuotantolaitoksia laajennettiin vielä Vaasaan, jossa tällä hetkellä kaksi kolmannesta nykyisen Strömberg Oy:n henkilökunnasta työskentelee.

Strömbergin päätuote oli alkuvaiheessa yksittäisten kiinteistöjen sähköistämiseen käytetty sähkölaitos, käytännössä tasavirtageneraattori eli dynamo. Gottfried Strömbergin suunnittelema dynamo palkittiin

Valokuva on Gottfrid Strömbergin dynamotehtaan verstaasta Eerikinkatu 54:ssä, Helsingissä, vuodelta 1894. Sen on ottanut helsinkiläinen K.E. Ståhlberg. Se antaa hyvän kuvan pienen metalliteollisuusyrityksen tuotantotiloista viime vuosisadan lopulla. Kuvan keskellä aidan ympäröimänä on John Stenbergin konepajan rakentama höyrykone (n:o 94), josta käyttövoiman sai myös verstaarakennuksen toisessa päässä sijainnut Julius Tallbergin rakennustarvikeliikkeen versta. Höyrykoneesta kulkee hihna katonrajassa olevaan valta-akseliin, josta vuorostaan on omat hihnansa työkoneille. Kuvan oikeassa reunassa on "dynamopenkki" mittaritauluineen, josta saatiin sähköä valaistukseen ja "koeteltiin" valmistuneet dynamokoneet. Toimitusluettelot kertovat, että vuonna 1894 toimiin kolme dynamoa tyyppiä D-300 St. P:burgiin osoitteeseen Utrikesministeri. Seuraavana vuonna keisarikunnan ulkoministeriöön toimitettiin vielä kaksi samanlaista konetta. Kuvasta löytyy myös kaksi neljänapaista staattoria (lienevätkö Strömbergin ensimmäisiä vaihtovirtageneraattoreita varten) ja yksi saksalainen korjattavana oleva kone.

Valokuva on Gottfrid Strömbergin dynamotehtaan verstaasta Eerikinkatu 54:ssä, Helsingissä, vuodelta 1894. Sen on ottanut helsinkiläinen K.E. Ståhlberg. Se antaa hyvän kuvan pienen metalliteollisuusyrityksen tuotantotiloista viime vuosisadan lopulla. Kuvan keskellä aidan ympäröimänä on John Stenbergin konepajan rakentama höyrykone (n:o 94), josta käyttövoiman sai myös verstaarakennuksen toisessa päässä sijainnut Julius Tallbergin rakennustarvikeliikkeen versta. Höyrykoneesta kulkee hihna katonrajassa olevaan valta-akseliin, josta vuorostaan on omat hihnansa työkoneille. Kuvan oikeassa reunassa on "dynamopenkki" mittaritauluineen, josta saatiin sähköä valaistukseen ja "koeteltiin" valmistuneet dynamokoneet. Toimitusluettelot kertovat, että vuonna 1894 toimiin kolme dynamoa tyyppiä D-300 St. P:burgiin osoitteeseen Utrikesministeri. Seuraavana vuonna keisarikunnan ulkoministeriöön toimitettiin vielä kaksi samanlaista konetta. Kuvasta löytyy myös kaksi neljänapaista staattoria (lienevätkö Strömbergin ensimmäisiä vaihtovirtageneraattoreita varten) ja yksi saksalainen korjattavana oleva kone.

Valokuva on Gottfrid Strömbergin dynamotehtaan verstaasta Eerikinkatu 54:ssä, Helsingissä, vuodelta 1894. Sen on ottanut helsinkiläinen K.E. Ståhlberg. Se antaa hyvän kuvan pienen metalliteollisuusyrityksen tuotantotiloista viime vuosisadan lopulla. Kuvan keskellä aidan ympäröimänä on John Stenbergin konepajan rakentama höyrykone (n:o 94), josta käyttövoiman sai myös verstaarakennuksen toisessa päässä sijainnut Julius Tallbergin rakennustarvikeliikkeen versta. Höyrykoneesta kulkee hihna katonrajassa olevaan valta-akseliin, josta vuorostaan on omat hihnansa työkoneille. Kuvan oikeassa reunassa on "dynamopenkki" mittaritauluineen, josta saatiin sähköä valaistukseen ja "koeteltiin" valmistuneet dynamokoneet. Toimitusluettelot kertovat, että vuonna 1894 toimiin kolme dynamoa tyyppiä D-300 St. P:burgiin osoitteeseen Utrikesministeri. Seuraavana vuonna keisarikunnan ulkoministeriöön toimitettiin vielä kaksi samanlaista konetta. Kuvasta löytyy myös kaksi neljänapaista staattoria (lienevätkö Strömbergin ensimmäisiä vaihtovirtageneraattoreita varten) ja yksi saksalainen korjattavana oleva kone.

pronssimitalilla Pietarin näyttelyssä vuosien 1891 ja 1892 vaihteessa. Sittemmin Strömbergin tuotanto on laajentunut suureen osaan sähköön tuotantoa ja jakelua, erityisesti teollisuuden sähkökäytöt ovat olleet pitkään yhtiön vahvaa aluetta.

Strömbergin valokuva-arkisto on erittäin laaja. Yhtiön tuotantolaitoksia, työprosesseja, henkilökuntaa,

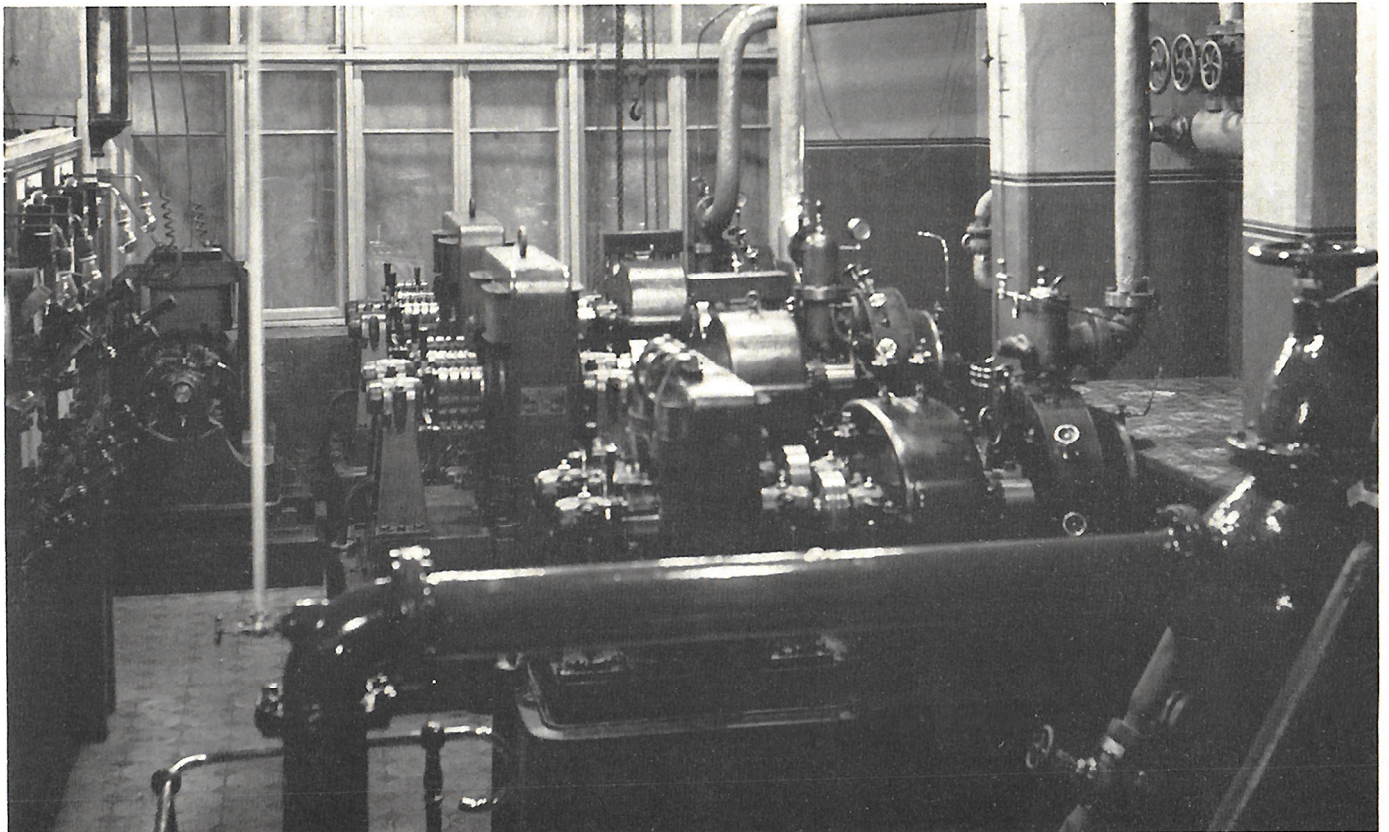
tuotteita jne. on kuvattu aivan toiminnan alkuvaiheista saakka. Ensimmäisestä tuotantopisteestä Eerikinkatu 14:stä on vain ulkokuva, mutta jo toisesta tehtaasta 1890-luvun alusta on olemassa sekä sisä- että ulkokuvia. Sörnäisten tehtaan valmistumisen jälkeen laitoksia ja koneita kuvattiin säännöllisesti, joten alkuperäisiä negatiiveja on säilynyt viime vuosisadan

puolelta. Alkuvuosikymmeninä käytettiin yleensä ulkopuolisia ammattikuvaajia, mutta 1930-luvun lopulta lähtien Strömbergin palveluksessa oli myös omia kuvaajia. Hyvin paljon on käytetty teollisuuden kuvaajina tunnettuja Aarne Pietistä ja Foto Roosia. Strömbergin valokuva-arkisto on osittain järjestetty ja käsittää kymmeniätuhansia negatiiveja.

V.J. Sukselainen kertoo Strömbergin 50-vuotishistoriassa Pietarsaaren kaupungille 1901 rakennetusta sähkölaitoksesta, mutta on sivuuttanut Strengbergin tupakkatehtaalle samaan kaupunkiin jo aikaisemmin rakennetun huomattavasti tehokkaamman sähkölaitoksen. Myös Strengbergin historiassa sähkölaitos on saanut vain vähän huomiota. Strömbergin valokuva-arkisto ja toimitusluettelot täydentävät historiateosten antamaa kuvaa. Ensimmäisen dynamonsa Strengberg osti Strömbergiltä jo toukokuussa 1894. Sen valmistusnumero oli 46 ja se oli muotoa D 75. Toinen samanlainen ostettiin vielä samana vuonna ja kolmas, jo selvästi tehokkaampi kahta vuotta myöhemmin. Kaikkia näitä käytettiin höyrykoneella. Vuonna 1898 tapahtuneen tehtaan laajennuksen yhteydessä ra-

kennettiin myös suurempi pannuhuone, jonne tuli sähkölaitos. Strömbergin dynamo n:o 250, muotoa TDD 50 toimitettiin syyskuussa 1898. Samana vuonna toimitettiin myös pieniä sähkömoottoreita mallia M 1/6 v (vinsch), käyttämään hissejä ja nostureita. Kymmenen vuoden aikana tehtaaseen ostettiin kaikkiaan 36 sähkömoottoria, mikä kuvastaa hyvin tuotannon koneellistumisvauhtia. Tupakanvalmistushan oli tuohon saakka ollut lähes pelkästään käsityötä. Kuva 2 on vuodelta 1902. Tuolloin Strömberg asensi Strengbergille toisen höyrykattilan ja konehuone siirrettiin toiseen rakennukseen, joka on kuvassa oikealla. Strömbergin asentajat rakensivat myös savupiipun teräslevystä niittaamalla ja huomio kiinnittyy niittien suureen määrään. Niitä on karkeasti laskien yli 3 000.

Valokuva on samaisen Strengbergin tehtaan sähkölaitoksen konehuoneesta vuodelta 1902. Kuvassa on lähimpänä turbiinikaksodynamo TDD 50 vuodelta 1898, dynamon kollektorissa on vielä kupariliuskat. Toinen ja kolmas dynamo ovat vuodelta 1902,

mallia TDD 75, ja näissä kupariliuskat on jo korvattu hiilillä. Takana vasemmalla on dynamo mallia D 300 vuodelta 1902 ja tätä dynamoa voitiin käyttää erillisellä voimakoneella. Kuvan vasemmassa reunassa on kojetaulu kytkimille ja mittareille. Kone-

mestari säätii virtaa dynamon kollektorilta kulloisenkin tarpeen mukaan.

Kumpikin kuva on luultavasti asennusmiesten ottamia, koska negatiivit ovat joutuneet Strömbergin haltuun.

Tampere 15 toukok. 1919.

A/B. Gottfr. Strömberg O/N.,

Helsinki.

Vastaten arv. kirjeeseenne 23 p:ltä huhtikuuta saamme läten esiintuoda tunnustuksemme niiden laitteiden laadun suhteen, joita olette meille viimeisten 15 vuoden kuluessa toimittaneet.

Hankinnat ovat pääasiassa käsittäneet 3 tasavirtageneraattoria, 225, 200, ja 200 hv., muutamia kymmeniä moottoreita, suurempia ja pienempiä, kojeita, säätäjiä moottorien kierrosluvun vaihtelemiseksi y. m. ja ovat kaikki nämä koneet, kojeet ja laitteet melkein jatkuvassa käytössä toimineet täysin moitteettomasti, aiheuttamatta sallitulla ylikuormituskelakkaan käyttöhäiriöitä.

Ansaitsette niin ollen täydellisesti kiittollisen tunnustuksemme.

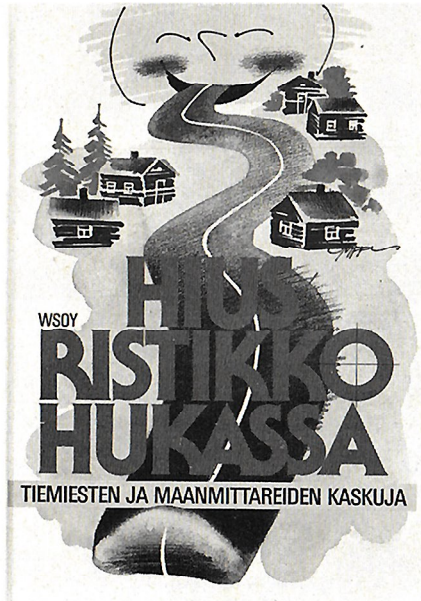
Kunnioittaen

p.pa J. E. Frenckell & Son, Aktiebolag.

K. J. Brax.

Ja nykyään vieläkin parempi!

ABB Strömberg Motors Oy

Tiemuseo ja maanhittaushallituksen museo järjestivät vuonna 1986 kaskujenkeruukilpailun. Mahtavasta saaliista on tähän kirjaan valittu viidettä sataa mehevää juttua tiemiesten ja maanmittareiden edesottamuksista vuosikymmenien varrella. Monet niistä ovat jo elävää legendaa. Hauskat, hersyvät, rämäkät kaskut mittavat elettyä elämää, jossa mukana ovat myös tavalliset tien päällä kulkijat ja itsetietoiset isännät, joiden mielestä

tien on kyllä paras kulkea lähellä — mutta naapurin maalla. Tekstit kaikinensa osoittavat kuitenkin, että apua aina löytyy, vaikka hiusristikko olisi hukassakin.

Kirjan on toimittanut Tierumpulehden päätoimittaja Rauni Vornanen ja kuvittaneet taiteilija-asiantuntijat Lauri Ruippo tielaitokselta ja Jussi Kosonen maanmittaushallitukselta.

Kartoittaja Johannes Saarinen oli Kuusamossa siihen aikaan kun moottorisahaa ei ollut vielä keksitty. Oli pitkä rajankäynti ja toistakymmentä miestä apuna. Työtahti tuntui aika hitaalta. Hän mietti, miten saisi tahdin vähän paranemaan. Ei uskalla ruveta haukkumaan, hän ajatteli, silloin ne eivät tee mitään. Hän meni polvilleen linjan viereen, oli siinä aikansa ja sitten huusi:

- Hei hei, tuokaa kirves tänne!
- No mitä varten?
- Mä tapan tuon etanan.
- Miks sä sen tapat?
- No kun se on neljä tuntii tossa mejän mukana kulkenu. Työtahti parani heti.